

HELSINGFORS STADS FAKTACENTRAL

webbpublikationer

2005

13

Sammanfattning av publikationen
Hyvinvointi Helsingissä

Välfärden i Helsingfors

Webbpublikation

ISBN 952-473-426-5

Förfrågningar:

Leila Lankinen, tel. 09-169 3190

fornamn.efternamn@hel.fi

Helsingfors stads faktacentral
PB 5500, 00099 Helsingfors stad

Översättning Magnus Gräsbeck

Pärm layout Tarja Sundström

Förfrågningar Leila Lankinen, tel. 169 3190
Sini Askelo, tel 169 3180
e-post: fornamn.efternamn@hel.fi

Innehållsförteckning

Förord	2
1. Olika välfärdsfenomen	3
2. Utmaningar och förutsättningar för välfärden i Helsingfors	6
3. Resumé: Välfärden i Helsingfors – plock ur rönen	9
3.1. Välfärdens resurser och utgångspunkter	10
3.2. Service, servicenyttjande och upplevd välmåga	16
Tabeller som ingår i den fullständiga finskspråkiga versionen	22
Figurer som ingår i den fullständiga finskspråkiga versionen	24
Innehållsförteckning för den fullständiga finskspråkiga versionen <i>Hyvinvointi Helsingissä</i>	27

Förord

Publikationen Välfärden i Helsingfors berättar om Helsingforsbornas levnadsförhållanden och livskvalitet och om förändringar i dessa, i synnerhet under den fullmäktigperiod som nyss gått till ända. Syftet är att komma med bakgrundsfakta för att såväl beslutsfattare som invånare skall kunna bedöma välfärdsservicens nuläge; behovet av den samt huruvida resurserna räcker till för att trygga servicen. Ett annat syfte är också att stöda stadens strategiarbete och uppgörandet av verksamhetsprogram samt stärka dialogen mellan den offentliga, den privata och den tredje sektorn.

Välfärdens utveckling och framtida utmaningar belyses här med hjälp av begreppet välfärd i en vid bemärkelse. De uttryck välfärden tar sig i Helsingfors analyseras med avseende å behov, resurser, subjektiva erfarenheter samt potential och tillkortakommanden. Dessutom analyseras framgångs- och livskraftsfaktorernas roll för välfärdens existens.

Publikationens början behandlar stadsutvecklingen och stadens möjligheter att skapa förutsättningar för en fördelaktig välfärdsutveckling och beskriver helsingforsbornas egna möjligheter att trygga sin levnadsstandard. Publikationen tar inte bara fram genomsnittshelsingforsarens läge utan visar även i vilken mån välfärdens avigsidor i form av t.ex. marginalisering och fattigdom förekommer i staden och dess invånares liv.

Välfärden och dess delfaktorer kan te sig mycket olika för olika människor i olika levnadsskeden. Därför analyseras här i synnerhet behovet och nyttjandet av välfärdsservice ur såväl barnens, vuxenbefolkningens som de äldres synvinkel.

Beslut om uppgörande av denna publikation fattades i och med Utvecklingsprogrammet för Helsingfors stads statistikväsende 2001-2005 (Stadsstyrelsen 9.4.2001). En första version låg på bordet vid ett stadsfullmäktigeseminarium hösten 2004. Utgående från de kommentarer som därpå kommit in har den bearbetats med tanke på följande fullmäktigseminarium, som hålls den 3-4.3.2005.

Föreliggande sammanfattning av den finskspråkiga publikationen Hyvinvointi Helsingissä innehåller tre kapitel: 1) ett kapitel som beskriver de välfärdsfenomen och de synvinklar som den finskspråkiga versionen handlar om, 2) utmaningar och förutsättningar för välfärden i Helsingfors och 3) en resumé.

Redigeringen har gjorts av Helsingfors stads faktacentral i samarbete med Ekonomi- och planeringscentralen, Socialverket, Hälsocentralen, Utbildningsverket och Helsingfors yrkeshögskola Stadia. Dessutom har innehållet kommenterats av företrädare för många andra ämbetsverk.

Ett varmt tack riktas till alla dem som bidragit till denna publikations uppkomst.

Helsingfors, 25 januari 2005

Leila Lankinen
tf. informationsförsörjningschef

Harry Schulman
forskningsprofessor

1. Olika välfärdsfenomen

På senare år har man i flera städer gjort kartläggningar och redogörelser för välfärden, bl.a. i Jyväskylä, Vasa och Vanda. Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården STAKES har varit engagerad därvidlag, och redogörelserna, som anknyter till städernas strategiuppläggning, är gjorda för städernas fullmäktige. Dokumenten analyserar förändringar och informationsbehov från olika vinklar under en fullmäktigperiod. Ofta är analyserna gjorda med avseende å olika åldersgrupper. Då de är som bäst är de till hjälp vid följdandet av verkningarna av fullmäktiges tidigare beslut och vid linjedragningen inför nästa fullmäktigperiod.

Idén har varit att lära sig producera bättre välfärdsservice på ett effektivare sätt. Kommunerna har ju allt mera ansvar för välfärdsservicen. Förutom individens och statens välfärdssynvinklar behövs fakta, forskning och förståelse om servicebehoven även i kommuner och stadsregioner. På senare år har betydande krav ställts på de resurser som välfärden skall produceras med – i synnerhet i storstaden Helsingfors. Lagen om kommunernas statsandelar (L 688/92) förpliktigar kommunerna att föranstalta välfärdsservice för sina invånare inom kommunen. Men den går inte närmare in på hurdan servicen skall vara, dvs. dess innehåll, omfattning och utförande, och detta gör det möjligt att konkurrensutsätta servicen. Väl utförd basservice, vare sig i kommunalt eller privat utförande, utgör grunden både för invånarnas välmåga och stadens egen livskraft.

Denna redogörelse är den första av sitt slag i Helsingfors stad, och beslut om att göra den fattades i Utvecklingsprogrammet för Helsingfors stads statistikväsende 2001-2005. Syftet är att beskriva förändringar i helsingforsbornas levnadsstandard, levnadsvillkor och livskvalitet och att ge faktastöd för utvärderandet av beslut som berör invånarnas välfärd, samt att utgöra en grund för fastställandet av nya utmaningar.

Välfärdens dimensioner

Den information som beskriver välfärden kan inte vara fullständigt neutral, eftersom både de statistiska karakteristika och de subjektiva upplevelser som redogörs för oundvikligen avspeglar sina upphovsmäns och -kvinnors grundläggande uppfattningar om välfärden. Som fenomen och begrepp är välfärden en mångdimensionell helhet som förändras med tiden och som uppstår i samverkan mellan människorna själva, deras närsamhälle, olika tjänster och samhällspolitiken (t.ex. Allardt 1976, Heikkilä och Kautto 2002, Simpura 2004).

I föreliggande publikation analyseras välfärden utgående från behov, verksamhetsresurser, service och upplevd välfärd. I bakgrunden finns det utredningsarbete om stadsindikatorer som gjorts i samband med OECD-projekt och i synnerhet EU:s projekt Urban Audit och där Helsingfors stad deltagit aktivt (bl.a. Manninen och Pyöriä 1999). Traditionella levnadsförhållande- och välfärdsfaktorer såsom befolkning, boende, sysselsättning samt social- och hälso-tjänster har synats. Dessutom analyseras befolkningens välfärd direkt med hjälp av t.ex. hälsotillstånd, brottslighet och intern differentiering inom staden, samt indirekt med hjälp av ekonomiska karakteristika. Med finns även en del data om serviceanlitandet.

I Finland och övriga Skandinavien har man vant sig vid att se välfärden ur behovs- och resursperspektiv, i regel som ett universellt och kollektiv fenomen som gäller hela befolkningen. Ofta används följande indelning fastställd av Erik Allardt år 1976: levnadsstandard (having), samt livskvalitet, som består av samfundsrelationer (loving) och olika former av självförverkligande (being).

Levnadsstandarden anknyter till de behov vars tillfredsställelse har definierats med hjälp av materiella eller opersonliga resurser. Dyliga behov gäller bl.a. hälsa, utbildning, inkomster, bostäder och sysselsättning. Möjligheterna att tillgodose dem bestäms med hjälp av de resurser individen äger eller råar över.

Livskvalitet hör för sin del ihop med tillgodoseende av behov – ett tillgodoseende som bygger på förhållandet mellan människor sinsemellan, människan och samhället, och människan och naturen. I dessa tycks de faktorer som subjektivt bestämmer livskvaliteten betonas och allt starkare fokusera på inre livskontroll. Till välfärd hör således även de olika formerna av inre livskontroll, dvs. sätten att bringa ordning, innehåll och mening i livet. Samtidigt har det inom välfärdspolitiken blivit allt viktigare att trygga säkerheten i olika skeden av livet.

Livskontroll och trygghet handlar också om i vilken mån folk har möjlighet att delta i beslut som gäller deras eget liv. Möjligheterna till deltagande beror i hög grad på samhällliga faktorer, men också på folks egna motiv och färdigheter. Samtidigt har man som motvikt till individbetoningen också börjat föra fram vad de sociala nätverken betyder.

Medborgarnas färdigheter och möjligheter att träffa val och ta ansvar för sitt liv med sina personliga resurser är en väsentlig del av välfärden. Olika samhällliga urvalsmekanismer inverkar på och reglerar individens möjligheter att ta sig in på t.ex. arbets-, utbildnings- eller bostadsmarknaden. Välfärden påverkas även av alla de olika verksamhetsmiljöer där individen har möjlighet att använda sina resurser.

Marginalisering är ett uttryck för välfärdens avigsida. Faktorer som främjar eller hindrar välfärd kan identifieras på olika nivåer – som individuella eller sociala faktorer eller på ett samhällligt plan. Marginaliseringsriskerna hänger ofta samman med vissa skeden av folks levnadslöpp, och dessa gäller det att försöka identifiera för att kunna förebygga social marginalisering.

På sistone har det starkt förts fram att stadsbornas välstånd även har samband med stadens livskraft, konkurrenskraft och ekonomiska framgång. I synnerhet den globala ekonomiska integrationen kräver att uppmärksamhet riktas på stadens framgångsfaktorer och konkurrenskraft.

Förutom dessa aspekter analyserar föreliggande publikation allmänna rön om befolkning och ekonomi samt marginalfenomen såsom fattigdom, social utslagning och brottslighet. Redogörelsen betonar identifieringen och följningen av olika fenomen, och samtidigt handlar den om tolkning av data. Den skall rimligtvis kunna utgöra en god grund för val av strategier och verksamhetsprogram. Det handlar på sätt och vis om ett pilotprojekt – så det har behövts omfattande samarbete för att få tillbörlig skärpa i definitioner och rön.

Redogörelsens infallsvinkel och faktagrund

En central infallsvinkel har varit att beskriva sådana delfaktorer av välfärden som går att skönja med hjälp av statistiska parametrar – och hur delfaktorerna förändrats. Och med hjälp av ett s.k. kvalitativt material utvidgas analysen till invånarnas egna uppfattningar om sin välfärd. Analysen gäller hela befolkningen, men även sådana befolkningsgrupper som är centrala för välfärdens delfaktorer. Syftet är att kunna identifiera dels ökningarna i social välmåga eller illamående, dels den s.k. genomsnittsinvånarens situation samt förändringar i denna. Denna bild kompletteras med hjälp av kvalitativa metoder.

Beskrivningen gäller huvudsakligen hela Helsingfors. För de mest centrala fenomenen framläggs dessutom jämförelser och analyseras skillnader områden emellan. Som jämförelseobjekt tjänar Finlands övriga stora städer och i vissa fall även övriga europeiska storstäder (databaserna Urban Audit och Nordstat). I mån av möjlighet har de viktigaste förändringarna noterats i artiklarna, i likhet med relevanta beslut fattade av Stadsfullmäktige, statsförvaltningen och övriga instanser.

Redogörelsen är sammanställd av olika källor. Grunden utgör Faktacentralens olika basregister om bl.a. befolkning, boende, utbildning, kommunalekonomi och arbetsmarknad samt basfakta om förvaltningarnas service. Därutöver har en del kommentarer från helsingforsbor funnits att tillgå, bl.a. från färskva invånarenkäter om trygghet och boendetrivsel i förorterna. Förutom basregistren och invånarenkäterna har information tagits ur program och planer, bl.a. stadens bostadsprogram, barn- och familjepolitiska program, generalplan och stadens ekonomiska planering samt förvaltningarnas sektorprogram eller –planer. Beskrivningarna av de tre största välfärdsservicesystemen är producerade av Hälsocentralen, Socialverket och Utbildningsverket själva. Ämbetsverken har i varierande mån haft tillgång till invånarkommentarer om den kommunala servicen. T.ex. skolelevers jämte deras föräldrars åsikter har sonderats regelbundet. Tack vare en särbeställning från Folkpensionsanstalten har statistik om den privata hälsovården funnits att tillgå.

Källor:

Allardt, Erik. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Borgå 1976.

Heikkilä, Matti och Kautto, Mikko (red.). *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Stakes. Helsingfors 2002.

Helsingfors-statistik 2005. Utvecklingsprogram för Helsingfors stads statistikväsende 2001-2005.

Helsingfors stads faktacentral. Promemoria 2001:1. Sts 19.4.2001.

Manninen, Asta och Pyöriä, Tarja. *The Finnish Urban Indicator System*, i verket: *A Portrait of Finnish Cities, Towns and Functional Urban Regions*, s. 7-9. Inrikesministeriet och Helsingfors stads faktacentral, Helsingfors 1999.

Rimpelä, Matti. *Hyvinvointistrategia ja hyvinvointijohtaminen kunnassa*. Opublicerat manuskript. Stakes 2002.

Simpura, Jussi. *Kaupunkihyvinvointi ja sen indikaattorit*. I verket *Kaupunkiseutujen kasvun aika*. Inrikesministeriets publikation 14/2004.

2. Utmaningar och förutsättningar för välfärden i Helsingfors

I internationell jämförelse är Helsingfors framgångsrik bl.a. inom ekonomisk verksamhet, utbildning och kultur. Även inkomstnivån är rätt så hög: vi hör till den högsta kvintilen dvs. femtedelen i Europa. Bland problemen framträder trångboddheten. Ändå hör Helsingfors inte till de EU15-huvudstäder som har de allra högsta bostadspriserna.

Helsingforsbornas egna upplevelser av sitt eget bostadsområde är i huvudsak positiva. Helsingforsborna sätter värde på sin hemstad, sin närmiljö och naturen. Likaså är man rätt nöjd med serviceutbudet oavsett det gäller trafik, utbildning, hälsa eller dagvård. Det som däremot upplevdes svårt var det dyra boendet och det svåra sysselsättningsläget.

Men rätt stora skillnader förekommer i invånarnas levnadsförhållanden om man jämför storstäderna med andra delar av landet. I detta avseende utgör storstäderna en egen grupp, där Helsingfors nästan utan undantag ligger i täten. Många indikatorer visar dock på större anhopning av sociala problem i de stora städerna än i övriga områden. Hit hör bl.a. brottslighet, utkomststödsberoende och bostadslöshet. Tryggande av välfärden och en fördelaktig välfärdsutveckling är idag en stor utmaning för de stora städerna.

Ekonomi

Trots sin dynamiskhet och sina goda ekonomiska utsikter på halvlång sikt utmanas Helsingfors och dess näringsliv av ett alltför stort beroende av den konjunkturkänsliga informations- och kommunikationsteknologin. Staden behöver andra moderna näringsgrenar än servicesektorn och ICT-sektorn.

En utmaning för den ekonomiska utvecklingen blir att trygga tillgången på arbetskraft. Både det framtida behovet av arbetskraft och en fördelaktig utveckling i kommunens ekonomi förutsätter höjd sysselsättningsgrad och ett flyttningsöverskott av arbetsföra från övriga landsändor och från utlandet. Då blir antalet personer i arbetsför ålder tillräckligt och den demografiska resp. ekonomiska försörjningskvoten positiva även i framtiden.

Befolkningen

En demografisk utmaning är att de äldre under de närmaste åren kommer att bli betydligt flere än idag. Till en början handlar det övervägande om nyblivna pensionärer, men på sikt om allt äldre åldersklasser, vilket med tiden leder till kraftigt ökat behov av välfärdsservice. Detta förutsätter att servicen utvecklas och att nya lösningar finnes för dess produktion. En särskild utmaning är också att trygga servicens kvalitet – både den offentliga och den privata servicens – och att utveckla system för att bedöma den.

Boendet

En fördelaktig befolkningsutveckling beror även på hur bra bostadsmarknaden fungerar. I och med att Helsingfors är äldst bland städerna i sin region har den uppbyggt utgående från normer och standarder som är lägre än de nuvarande. Därför finns det övervägande ett eller två rums lägenheter i många av bostadsområdena i Helsingfors. De uppfyller inte moderna krav på familjeboende, utan lämpar sig idag som hem för en eller högst två personer.

För att upprätthålla en mångsidig befolknings- och familjestruktur behövs också ett mångsidigt bostadsutbud, för att Helsingfors även i framtiden skall kunna hålla sin ställning som regionalt arbetsplatscentrum och erbjuda sina invånare goda och mångsidiga boendeanternativ.

Trots att helsingforsborna övervägande verkar nöjda är det ganska vanligt att känna sig otrygg i vissa delar i Helsingfors. Dyliga subjektiva faktorer har stor betydelse bl.a. för hur folk väljer bostad. Och trots att de sociala problemen idag finns anhopade i vissa problematiska hus snarare än områden, kan fortsatt negativ utveckling öka det sociala illamåendet och den interna sociala splittringen.

En utmaning för balanserad stadsutveckling är att samtidigt såväl trygga en förmånlig social utveckling i lågstatusområden som förbättra bostadsområdenas dragningskraft – och därmed deras läge i konkurrensen om arbetskraft.

Barns och ungas välmåga

I Helsingfors är barninslaget mindre än i våra övriga stora städer eller i övriga Finland i genomsnitt. Och i fortsättningen väntas antalet barn och unga minska ytterligare, om än långsammare än idag.

Barnen i Helsingfors bor oftare än förr med bara en av sina föräldrar. Idag är var fjärde barnfamilj ett ensamföräldrarhushåll. Som helhet har dessa familjer det knappare ställt ekonomiskt än övriga barnfamiljer, och de är oftare än genomsnittet tvungna att ty sig till tillfälligt utkomststöd.

Barndagvårdsläget är ganska gott i Helsingfors. Men minskande resurser kan komma att tvinga en del att byta daghem.

Antalet barn och unga med invandrarbakgrund har vuxit snabbt, och tillväxten kan väntas fortsätta åtminstone den närmaste framtiden. Integreringen av utlänningarna och kännedomen om deras kulturella bakgrund kommer att medföra utmaningar även i framtiden.

Till de faktorer som i framtiden kan öka risken för social marginalisering hör det växande behovet av familjerådgivning, de svåra symptomen bland 7-12-åringar, samt allt mer invecklade problem bland deras familjer. En lika oroväckande utveckling har skett inom behovet av barnskyddets tjänster, som vuxit som följd av allt mera tillspetsade konflikter inom familjerna.

Största delen av dem som gått grundskolan fortsätter i gymnasium eller vid yrkesläroanstalt. Ändå fick hela 17 procent av 16-18-åringarna ingen sådan utbildning år 2002. Trots att en del av denna grupp får arbete eller fortsätter sina studier senare, utgör den en utmaning för Helsingfors, eftersom anställning i framtiden kommer att förutsätta allt längre och mera specialiserad yrkesutbildning. Avsaknad av kvalifikationer utöver grundskolan har också konstaterats öka risken för marginalisering.

Utbildningsläget bland unga är sämre i Helsingfors än i Finland som helhet, i och med att unga i Helsingfors har svårare att komma in på fortsatt utbildning efter gymnasiet än finländska unga i genomsnitt. Idag är det viktigt att höja den praktiska yrkesutbildningens status och dragningskraft, eftersom avgånge även från traditionella arbetaryrken kommer att vara märkbart i framtiden.

Skolungdomarnas bedömningar av sitt eget hälsotillstånd har förbättrats. Men samtidigt är det ökade behovet av psykiatriskt stöd för unga en stor utmaning. Mellan åren 1999 och 2003 fördubblades antalet besök och vård dagar inom ungdomspsykiatri. År 2003 anlidade 21 000 unga dessa tjänster.

Vuxenbefolkningens välmåga och problem

Långtidsarbetslöshet är vanligare i Helsingfors än i Finlands övriga stora städer, och har drabbat i synnerhet över 50-åringar med svaga förutsättningar att få arbete. Med hänsyn till det växande behovet av arbetskraft är det för Helsingfors en mycket viktig utmaning att minska risken för social marginalisering bland de arbetslösa och att förebygga långvarig arbetslöshet.

Antalet vuxna i Helsingfors som lyfter utkomststöd har minskat sedan slutet av 1990-talet. Men i gengäld lyfter utkomststödstagarna sitt stöd under i genomsnitt längre perioder, vilket i praktiken torde betyda att de ekonomiska bekymmer som tidigare varit övervägande tillfälliga håller på att bli varaktigare.

Bostadslöshet innebär för allt flera inte bara en avsaknad av bostad utan även andra problem, som ofta är sammankopplade: låg utbildning hand i hand med missbruksproblem, mentala problem och trassliga människorelationer, samt skuldsättning, hjälplöshet i vardagslivet och dålig hälsa. Största problemet för tacklandet av bostadslöshetsproblemen är bristen på resurser.

I Huvudstadsregionen finns uppskattningsvis 5 300-7 800 narkotikamissbrukare. Antalet växte under hela 1990-talet. Problematiskt för vården är följderna av missbruket och att resurserna för akutvård och avvänjning samt bedömning av vårdbehovet och vårdhänvisning är för små.

Problemet med hälsoservicens tillgänglighet är att det blivit svårare att komma in på mottagning inom öppensjukvården. Medianen för väntetiden till tidsbeställd mottagning har på fyra år mer än fördubblats. Även antalet personer som köar för specialistsjukvård har ökat och köerna för blivit längre.

Välfärdsservice för de äldre

Det växande antalet åldringar kommer i framtiden att vara en utmaning för både social- och hälsovården. Antalet över 75-åringar växer måttligt ända fram till år 2015, men därefter snabbare. År 2025 finns det 23 000 flere över 75-åringar än idag. Antalet över 85-åringar växer stadigt nästan ända fram till 2025. Redan år 2020 är sistnämnda åldersgrupp nästan 30 procent större än idag.

Trots att antalet åldringar som åtnjuter socialväsandets hemservice har minskat utgör de åldringar som är i dåligt skick en utmaning, eftersom deras servicebehov är stort. Bland de åldringar som åtnjuter hemsjukvård är 40 procent i dåligt skick.

Att från anstaltsdominerad äldreomsorg småningom övergå till en större andel öppen vård är ett krävande företag, och många utvecklingsprojekt är på gång i detta syfte.

Slutkläm

I korthet kan man på grundval av föreliggande redogörelse för välfärden konstatera att Helsingfors som helhet är en dynamisk och välmående stad och att dess invånares levnadsförhållanden nästan i alla avseenden är goda eller åtminstone acceptabla. En nyckelutmaning för stadens framtida utvecklande kommer dock fortsättningsvis vara tryggheten av helsingforsbornas välfärd.

3. Resumé: Välfärden i Helsingfors – plock ur rönen

Särdrag hos storstäderna

Helsingfors med omnejd bildar Finlands ända storstadsregion, och kännetecknas av många av de typiska drag som brukar förknippas med storstäder – såväl positiva som negativa. Helsingfors är en stark vetenskaps- och kunskapsstad, och har satsat mycket på att utveckla sitt innovationssystem. Både på ett institutionellt och ett individuellt plan är Helsingfors en knutpunkt i ett omfattande internationellt kontaktnät.

Redan i kraft av sin storlek har Helsingfors många specialgrupper och invånare med skiftande kulturell bakgrund. Som så ofta i storstädernas kärnområden är kostnadsnivån klart högre i Helsingfors än i övriga Finland. I gengäld är utbudet av välfärdsservice i mångsidigare än annanstans, vilket kan antas öka efterfrågan på service. Invånarna i Helsingfors får också uppleva de typiska svårigheterna i en storstad, t.ex. att skaffa bostad till rimligt pris eller att känna sig otrygg på grund av våld, åverkan eller störande beteende i omgivningen.

I storstäder finns det på ett mera framträdande sätt än annanstans dels lyckligt lottade med högre utbildning och goda inkomster, dels olyckligt lottade med olika slags problem såsom arbetslöshet, drogmissbruk och sviktande mental hälsa.

Detta kapitel är ett sammandrag av artiklarna i publikationen och består av två huvuddelar: *Välfärdens resurser och utgångspunkter* samt *välfärdsservicen och dess nyttjande och upplevd välmåga*. Förstnämnda handlar om ekonomi- och sysselsättningsläget idag och i framtid, befolkningsutvecklingen, trygghet och intern differentiering inom staden samt helsingforsbornas välfärd i internationell jämförelse. Det senare handlar om stadens social-, hälso-, utbildnings- och kulturtjänster.

3.1. Välfärdens resurser och utgångspunkter

En allt stramare kommunalekonomi

I Helsingfors präglades fullmäktigperioden 2001-2004 av en av staten förorsakad minskning i inkomsterna och av de åtgärder som vidtogs för att kompensera den. I ett paket som kallades ett stabiliseringsprogram för kommunalekonomi avstod staten år 2002 från att återindriva mervärdesskatt mot att kommunernas andelar av samfundsskatten skars ner. Förlorare i denna process blev de kommuner som hade större samfundsskatt än genomsnittet. Helsingfors miste 170 miljoner euro. Och i och med att samfundsskatteintäkterna samtidigt minskade även som följd av den allmänna konjunktursvackan, minskade Helsingfors stads skatteinkomster år 2002 lika mycket som avkastningen av hela tre skatteprocentenheter. Som följd av denna krasch blev det s.k. årsbidraget, eller årsmarginalen, negativ för år 2002. Man blev följaktligen tvungen att omorganisera de kommunala funktionerna och deras organisation. En del daghem, skolor och ungdomslokaler stängdes. Under de goda åren hade man försummat att anpassa dessa faciliteter till antalet klienter.

År 2003 blev det sedan dags att börja spara och höja skatteprocenten till 17,50. Denna sparlinje fortsatte även år 2004. Helsingfors är den enda av de stora städerna vars verksamhetsbidrag, dvs. ekonomiska marginal, minskade. M.a.o. minskade skatternas andel av finansieringen av stadsförvaltningen. Trots att förvaltningarna i någon mån överskred sina budgeter, torde utgiftsökningen bli rimlig. Detta har dock inte förändrat Helsingfors ställning som landets dyraste kommun.

Ekonomi och sysselsättning i Helsingforsregionen: helhetsutvecklingen

Regionens betydelse för Finlands ekonomi

Samtidigt som Helsingforsregionen hyser en fjärdedel av Finlands befolkning, producerar den en tredjedel av landets nationalprodukt. I fråga om produktion och antal jobb är regionen överlägsen jämfört med landets övriga ekonomiska regioner.

Sysselsättningen: vändning till det bättre

I Helsingforsregionen började antalet sysselsatta personer minska – och allt snabbare – under sista kvartalet 2003 och första kvartalet 2004. Enligt färskare rön skulle dock en stabilisering ha skett i och med att produktionen under de tre första kvartalen 2004 växte snabbare än föregående år och att antalet sysselsatta slutade minska. Samma trend kan skönjas även i antalet avverkade arbetstimmar. Sysselsättningsgraden i Helsingfors under första kvartalet 2004 var 72,7 procent, alltså 1,5 procentenheter högre än ett år tidigare.

Tillväxtförväntningar fram till år 2008

Åren 2002-2008 väntas antalet jobb öka med ca. en procent per år. Detta kommer ändå att vara mer än i hela landet och i europeiska metropolområden i genomsnitt. Så även i framtiden kommer Helsingfors att hållas bland de europeiska metropoler som har största tillväxten i produktion och sysselsättning.

Näringsstrukturen

I ekonomiskt hänseende är Helsingforsregionen en typisk europeisk metropol, i och med att dess servicesektor sysselsätter omkring fyra femtedelar och förädlingen ca. en femtedel av de sysselsatta och att primärproduktionen är ringa. Att servicesektorn är så stor beror uttryckligen på den privata servicen, som sammanlagt står för ungefär hälften av jobben i Helsingfors – liksom i övriga europeiska storstäder i genomsnitt.

Ekonomisk styrka

Helsingfors är en produktiv och välmående stad. Regionens starka informations- och telekomkluster är fortfarande konkurrenskraftigt och väl placerat i den hårda internationella konkurrensen och kommer med stor sannolikhet att kunna få sin del av den förutspådda efterfrågeökningen i världen. Den privata servicesektorns tillväxt väntas fortsätta som följd av ökad konsumtion i Finland och bl.a. Balticum och Ryssland. Den ökade efterfrågan på bostäder väntas hålla bostadsproduktionen livlig även under kommande år.

Ekonomins utmaningar

Befolkningens åldrande inverkar starkt på utbudet av arbetskraft. Om inget inflyttningsöverskott sker kommer antalet personer i arbetsför ålder att börja minska redan om några år. Helsingforsregionen behöver nya starka exportkluster för att minska den osäkerhet som kommer sig av dels beroendet av det konjunktur känsliga ICT-klustret, dels de traditionella produktionsbranschernas begränsade tillväxtmöjligheter.

Långvarig arbetslöshet ett särproblem

Den minskning i arbetslösheten som började i medlet av 1990-talet i Helsingfors övergick i maj 2001 i en ökning som skulle fortsätta ända till slutet av 2004. Vid det laget fanns det 28 600 arbetslösa i Helsingfors, vilket gav en arbetslöshetsgrad på 9,4 procent. Särskilt bekymrande är att arbetslösheten ökat bland under 25-åringar. I november 2004 fanns det 2 050 sådana arbetslösa unga i staden. Idag är hög utbildning i sig ingen full garanti mot arbetslöshet.

Andelen långtidsarbetslösa är större och arbetslösheten långvarigare i Helsingfors än i övriga Finland i genomsnitt. Drygt hälften av de långtidsarbetslösa är över 50 år gamla, och de har ytterst begränsade möjligheter att få arbete idag.

I november 2004 var ca. 3 200 utländska medborgare arbetslösa i Helsingfors. År 2000 var en utländsk medborgare på fyra arbetslös i Helsingfors, och inom vissa nationaliteter var arbetslösheten ännu högre: nästan 45 procent bland invandrare från Fjärran Östern eller andra delar av Asien, 43 procent bland nordafrikaner och 39 procent bland afrikaner från länder söder om Sahara.

Sysselsättningsprogrammet för Helsingfors 2004-2006

Visionen i det sysselsättningsprogram för Helsingfors som uppgjorts under ledning av en särskild kommission utsedd av Stadsstyrelsen är att höja sysselsättningsgraden i Helsingfors med hjälp av lokalt samarbete. Inom programmet verkar tyngdpunktsarbetsgrupper för följande teman: råda bot på den strukturella arbetslösheten, trygga yrkeskunnig arbetskraft, förebygga utdragen arbetslöshet, stöda företagsverksamhet, tillgodogörande av invandrarnas kunnande samt stödande av kunnande och förändringsberedskap bland dem som arbetar med sysselsättningsfrågor.

Förutseende av behovet av arbetskraft och utbildning

260 000 nya jobb i regionen 2000-2015

Behovet av arbetskraft kommer att växa märkbart i Helsingforsregionen under de närmaste åren, som följd både av att antalet jobb växer och, i synnerhet, att folk blir pensionerade. I och med att antalet nya jobb åren 2000-2015 väntas bli 27 000 samtidigt som 237 000 personer blir pensionerade, blir det sammanlagda behovet av arbetskraft 264 000.

Behovet av ny arbetskraft är störst inom chefs- och expertjobb inom ekonomi och förvaltning samt inom vårdyrken. Av nästan samma omfattning blir behovet av arbetskraft inom byggande, chefs- och expertjobb inom produktion och transport samt branscherna skydd och trafik.

Arbetsuppgifternas kvalifikationsnivå stiger

De nya arbetsuppgifternas kvalifikationsnivå kommer i framtiden att stiga på så vis att allt flera arbeten kommer att kräva högre utbildning än tidigare som följd av dels stigande kravnivå, dels förändrad yrkesstruktur. För att kompensera bortfallet från arbetsmarknaden behövs en betydande mängd yrkesutbildat folk.

För att arbetskraften skall räcka till är regionens dragningskraft både inom Finland och över gränserna avgörande. Dessutom borde arbetskraftspotentialen utnyttjas bättre än idag, dvs. sysselsättningsgraden höjas och arbetslösheten sänkas. Detta försvåras av den betydande långtidsarbetslösheten och att studietiden för de unga kan vara lång. Arbetskraftens tillräcklighet skulle också förbättras av att folks arbetsförmåga upprätthålls längre än idag.

Befolkningsutveckling och prognos fram till 2020

Långvarig folkökning avbröts

Åren 1990-2001 växte Helsingfors folkmängd ganska snabbt. Men år 2002 slutade folkökningen, och övergick år 2003 till svag folkminskning som följd av flyttningsunderskott, försämrat utbud av arbete och att efterfrågan på ägarbostäder allt mera riktade sig utanför Helsingfors. Som följd av migrationen och befolkningens åldrande har Helsingfors demografiska och ekonomiska försörjningskvot försämrats – men är trots det fortfarande positivare än övriga Finlands som helhet.

Åldringarna ökar

Fram till år 2030 kommer befolkningens åldersstruktur att förändras betydligt i Helsingfors. Största förändringen gäller antalet och andelen åldringar. Antalet över 75-åringar växer snabbast efter år 2020.

Helsingfors kommer fortsättningsvis att få flyttningsöverskott från andra länder och från övriga Finland utanför Helsingforsregionen, och detta gör att antalet personer i arbetsför ålder fortfarande är rätt stort. Antalet under 6-åringar kommer att fortsätta minska, men långsammare. Ända fram till 2015 torde grundskolbarnen minska i antal år för år, om än måttligt.

Allt flera barn i ensamförsörjarfamiljer

Redan nu är nästan hälften av hushållen ensamhushåll och bara en fjärdedel är barnfamiljer. Mest har familjer med ett barn minskat. Andelen ensamförsörjarhushåll är större i Helsingfors än övriga Finland, och över en fjärdedel av de minderåriga helsingforsarna bor med bara ena föräldern. Andelen ensamförsörjarebarn har vuxit i Helsingfors på sistone.

84 procent av de unga vuxna har examen

Överlag är utbildningsnivån hög i Helsingfors och Helsingforsregionen. Samtidigt är andelen personer med enbart gymnasiepaper stor i Helsingfors – och ändå är andelen personer med utbildning på högre nivå klart större än i landet som helhet. I Helsingfors utgör 25-34-åringarna den bäst utbildade åldersgruppen. Bland dem har 40 avlagt examen på mellannivå och 44 procent på högre nivå, vilket betyder 84 procent sammanlagt.

Vanligaste invandrarspråken: ryska, estniska och somaliska

År 2004 bodde det sammanlagt 29 635 utländska medborgare i Helsingfors. Samma år uppgick antalet invånare med annat modersmål än finska eller svenska till 37 712. Utlänningsinslaget är klart större i Helsingfors än i övriga Finland, och det har vuxit ytterligare på 2000-talet. De största utländska språken är ryska, estniska och somaliska.

Helsingforsbornas inkomster

År 2002 förtjänade helsingforsborna i medeltal 21 748 euro per inkomsttagare. Högsta förtjänstnivån har 45-54-åringarna, och männen förtjänar märkbart mera än kvinnorna. Helsingforsborna förtjänar mera pengar än finländarna i gemen, men trots det finns det ett stort inslag låginkomsttagare i Helsingfors. Helt utan inkomster var 10 100 personer och mindre än 5000 euro om året förtjänade ca. 50 000. Medianinkomsten var 19 500 euro, vilket betyder att hälften förtjänade mera, hälften mindre än så. Enligt familjebakgrund hade ensamförsörjarna lägsta inkomsterna och de barnlösa paren de bästa.

Bostadsförhållanden

Ett par kvadratmeter mindre än i grannkommunerna

Efter en period med praktiskt taget ingen ökning i slutet av 1990-talet ökade helsingforsbornas genomsnittliga boendetrymme åren 1999-2003 med en kvadratmeter, till 33,5 kvadratmeter per person. I bakgrunden ligger det ökade ensamboendet bland i synnerhet unga och bland medelålders män. Idag är boendetrymmet per person trots allt fortfarande två kvadratmeter mindre i Helsingfors än i Helsingforsregionen som helhet.

Trångboddhet är vanligare i Helsingfors än i övriga landsändor och de övriga stora städerna i landet. Rymligare boende bromsas av de höga boendekostnaderna i Helsingfors: de flesta har inte råd att bo rymligare än den så kallade normalnivån.

Högre boendekostnader än i övriga Finland

I Helsingfors har boendekostnaderna, dvs. bostadspriserna och hyrorna, stigit klart snabbare än inkomstnivån och de övriga levnadskostnaderna. Dessutom är boendekostnaderna ojämnt fördelade på olika befolkningsgrupper och livsskeden. En eventuell höjning av räntorna på bostadslån är ett hot för de hushåll som har stora bostadsskulder.

Förorter och upplevd trygghet

Belåtenhet trots ordningsstörningar och försämrad lokal service

Bland invånarna i de bostadsområden som ingått i s.k. förortsprojekt har folks belåtenhet med sitt grannskap ökat: man trivs, och förändringarna har övervägande varit förbättringar. Men närmiljöns snygghet upplevs inte alltid som tillfredsställande, och butiksservicen och stadens service i området har enligt invånarna försämrats. Ordningsstörningar och missbruk av berusningsmedel är fortfarande ett problem som skapar otrygghet på sina håll. Förortsprojektområdenas invånare betonade vikten av upplevd trygghet.

Högre kriminalitet än i våra övriga storstäder

Trots att våldsbrotten och stölderna har minskat något i Helsingfors är brottsligheten fortfarande överlag högre i huvudstaden än i våra övriga stora städer. Skillnaden har i och för sig minskat något på senare år.

Nästan var fjärde helsingforsbo upplever någon grad av otrygghet i sitt eget grannskap. Den typiska orsaken är de sociala störningar som förorsakas av rusmedelsmissbrukare. Otryggheten är ganska klart geografiskt fördelad övervägande till vissa områden i om Långa och i östra Helsingfors. Som trygga upplevdes småhusområdena i norra och nordöstra Helsingfors och områdena från Helsingforsnäset västerut. Den upplevda tryggheten korrelerar inte med den faktiska förekomsten av brottslighet i olika delar av staden.

Social kohesion och skillnader områden emellan

Stora lokala skillnader i arbetslöshet, men ingen koncentration

År 2003 skedde de lokala förändringarna i arbetslöshetsgrad inte övervägande i områden med låg eller hög arbetslöshet utan varierade oberoende av den fördelning i arbetslöshetsgrad som rått t.ex. år 1995. Man kan således inte påvisa att långtidsarbetslösheten skulle ha anhopats i de områden där den sedan länge varit hög. Ändå finns det några områden där kronisk arbetslöshet är vanlig. Överlag är skillnaderna i arbetslöshetsgrad områden emellan stora.

Arbetslöshetsgraden steg i huvudsak i de högre inkomstgrupperna, medan den fortsatte sjunka – rentav raskt i vissa fall – i de lägre inkomstgrupperna. Detta hänger förmodligen ihop med svackan inom ICT-branschen, som i högre grad drabbat de högre sociala skikten än de lägre.

Utbildningsgraden steg i många hög- resp. lågstatusområden

Åren 1998-2002 steg den allmänna utbildningsgraden i stadsdelarna Broholmen, Sockenbacka industriområde, Gloet, Hertons strand, Grindbacka, Alphyddan, Sveaborg och Munkshöjden. Det handlar alltså om områden som haft både hög resp. låg allmän utbildningsnivå.

Slut på de växande lokala skillnaderna i inkomstnivå?

Under 1990-talet växte de lokala skillnaderna i inkomstnivå märkbart, och i synnerhet Södra stordistriktet drog ifrån de övriga. År 2000 var hushållens statsskattepliktiga inkomster i de mest välbärgade områdena 96 procent högre än stadsmedeltalet, och i de minst välbärgade 40 procent lägre än stadsmedeltalet. Åren 2000-2002 minskade sedan inkomstskillnaderna områden emellan, så att de var 87 och 38 procent högre resp. lägre i de områden som hade högsta resp. lägsta inkomstnivån.

Den lokala utvecklingen i andelen utkomststödstagare har varit ojämn såtillvida att betydande minskningar och ökningar har skett både i s.k. högstatus- och lågstatusområden.

Socialt illamående punktvís

Trots en relativt förmånlig utveckling, rentav i enhetligare riktning, bör man lägga märke till att det inom vissa lågstatusområden uppstått märkbar social klyvning och att problemen där anhopats i vissa hus eller trappuppgångar. Om detta läge får fortsätta under längre tid kan det i och med försämrat rykte och sjunkande bostadspriser sprida sig i grannskapet.

Helsingforsbornas välfärd i internationell jämförelse

God service, men svårt att få jobb och bostad

I samband med inrättandet av Europeiska Unions databas Urban Audit intervjuades i januari 2004 invånarna i storstäder om sina åsikter om det egna grannskapet och servicen där. Svaren visar att helsingforsborna är mycket nöjda med sin stad och den service de har tillgång till. Över 90 procent av helsingforsborna var nöjda med att bo i staden, med skol- och hälso-tjänsterna, kultur- och idrottsanläggningarna och grönområdena. Likaså var omkring 90 procent nöjda med kollektivtrafiken och den upplevda tryggheten. Men rentav hälften av helsingforsborna tyckte det var svårt att hitta ett bra jobb. Och bara var tionde tyckte att man lätt kan få bostad till rimlig kostnad.

Bostadsmarknaden ett problem i Europa

Bland de åsikter som uttrycktes i de europeiska storstäderna förekommer mest likheter mellan de nordiska huvudstäderna, men även i Wien och Luxemburg påminde folks åsikter om helsingforsbornas. Bostadsläget tycks vara lika illa i alla storstäder, medan arbetsmarknadsläget varierar mera. Om de offentliga välfärdstjänsterna och säkerhetsnätverkens roll i de nordiska huvudstäderna vittnar det faktum att bara en liten andel av de tillfrågade hade svårt att betala sina räkningar vid månadens slut.

3.2. Service, servicenyttjande och upplevd välmåga

Socialtjänster för barn, unga, vuxna och äldre

Sedan år 2000 har antalet klienter inom socialtjänsten minskat för många serviceformers del, i synnerhet utkomststödet och barndagvården.

Färre barn inom dagvården

Medan 1-6-åringarna minskat med över 16 procent vid dagvården sedan år 2000 har deras antal ökat med nästan 10 procent inom hemvården. Samtidigt har andelen 1-6-åringar som fått kommunal dagvård minskat med några procentenheter. Mest har andelen under treåringar hos den kommunala dagvården minskat. Vid slutet av år 2002 fanns det 324 daghem, men i slutet av år 2003 bara 289.

8 procent av barnen har invandrarbakgrund

Andelen barn med annat modersmål än finska eller svenska inom dagvården i Helsingfors var fem procent år 1999. År 2003 var den redan åtta procent.

Behovet av familjerådgivning

Totalantalet klienter vid familjerådgivningsenheterna ökade med sammanlagt 12 procent 1999-2003 och barnklienterna med nästan 9 procent. Största delen av de undersökta och vårdade barnen är 7-12 år gamla. Barnens symptom har blivit svårare och familjernas problem mera komplicerade. Det handlar om bristande livskontroll och krafter hos föräldrarna. Bland de vanligaste orsakerna till att söka sig eller hänvisas till familjerådgivningen var anpassningsproblem, psykiska känslighetssymptom och familjeproblem. En dryg tredjedel av klienterna hade varit barnskyddsklienter redan tidigare.

Större behov av barnskydd än i övriga Finland

I Helsingfors fanns det år 2003 förhållandevis flera barn och unga inom det öppna barnskyddet än i landet som helhet. Även andelen barn i ersättande vård var större i Helsingfors än annanstans.

Åren 1999-2003 växte antalet klienter inom barnskyddet i Helsingfors med 7,6 procent, och inom dess öppenvård med 13,6 procent. Antalet omhändertagna barn var detsamma som i början av det föregående året, trots att det gjorts mera nya och brådskande omhändertaganden än under motsvarande tidsperiod senaste år. Andelen barn och unga med invandrarbakgrund i barnskydd har vuxit under de fem senaste åren.

Vanligaste orsakerna till att barnskyddet ingriper är att föräldrarna har mentala problem och/eller missbrukar alkohol eller narkotika, eller att det finns konflikter och svåra människorelationer inom familjen. Mellan år 1996 och 2003 minskade andelen fall där rusmedelsmissbruk var huvudorsaken till barnskydd. Bland de nyaste klientfamiljerna beror behovet av barnskydd oftast på familjekonflikter och svårigheter med livskontroll. De hade också mest våld och övriga svårigheter i familjen.

I ca. vart tredje fall är rusmedelsmissbruk bland föräldrarna den viktigaste orsaken till omhändertagande av barn. Bland de brådskande omhändertagandena har andelen fall där missbruk hos föräldrarna varit huvudorsaken ökat något år 2004 jämfört med föregående år.

Var tionde fick utkomststöd

År 2003 fick nästan elva procent av Helsingfors befolkning utkomststöd, men det var ändå färre än år 1999. Större delen av inkomststödtagarna var ensamhushåll, och deras andel bland utkomststödtagarna har hållits ganska oförändrad de senaste årtiondena. En tredjedel av stödtagarna är under 30 år gamla. I längre perspektiv har andelen 50-59-åringar bland stödtagarna nästan fördubblats. Över hälften av stödtagarna var arbetslösa, vilket varit fallet allt sedan år 1999.

Behovet till utkomststöd varar omkring sex månader igenomsnitt. Bland unga är behovet i regel kortvarigare, medan behovet bland 45 år fyllda i medeltal räcker över sju månader. I sistnämnda åldersgrupp finns många långtidsarbetslösa som har svårt att få jobb. Bland över 65-åringarna har stödbehovet blivit långvarigare, och de får framför allt kompletterande utkomststöd för att kunna betala mediciner och andra hälsovårdskostnader.

Färdtjänst vanligaste handikappservicen

Mellan år 1999 och 2003 minskade antalet klienter inom handikappservicen med ca. åtta procent, och däribland färdtjänstklienterna med något under nio procent. Antalet klienter och kostnaderna inom handikappservicen påverkas klarast av de åtgärder som vidtages inom färdtjänsten. Behovet av färdtjänst har minskat bl.a. som följd av att kollektivtrafiken utvecklats med hjälp av t.ex. läggolvsbussar och servicelinjer.

Bostadslöshet och problemkomplex utmaningar för socialtjänsten

I november 2003 fanns det 3 515 ensamma bostadslösa i Helsingfors och 420 bostadslösa familjer. I framtiden kommer kärnproblemet vid lindrandet av bostadslösheten inte att vara brist på bostäder utan brist på resurser för stödåtgärder. Bostadslöshet bland invandrare har blivit vanligare. Invandrarnas bostadslöshet har många gemensamma drag med finländarnas.

Specialsocialbyråns klienter utgör en heterogen mansdominerad grupp med många olika slags servicebehov. Under de senaste åren har andelen kvinnor och unga bland dess klienter vuxit. Klienteletets utbildningsnivå är anspråkslös. Över en tredjedel av stödtagarna är helt utan inkomst och nästan lika många lever på arbetsmarknadsstöd eller grunddagpenning. 16 procent är pensionärer.

Typiska problem bland Specialsocialbyråns klienter är missbruk, mentala störningar och trassliga människorelationer, skuldsättning, svaga själsförmögenheter samt en allmän hjälplöshet och oförmåga att klara av vardagslivet. Alkohol- och blandmissbrukarna har fått sällskap av en växande skara unga narkomaner.

De bostadslösas hälsotillstånd är ofta dåligt. Det är vanligt med direkta eller indirekta följder av missbruk, såsom kroppsliga skador, smittosjukdomar och organiska sjukdomar. På grund av försvagad kontroll över sitt eget liv är en del klienter oförmögna att i tid uppsöka vård. De levnadssätt som hör ihop med bostadslösheten har en benägenhet att skapa mentala problem – och försvåra deras skötsel.

Ökat drogmissbruk under hela 1990-talet

År 2002 fanns det uppskattningsvis mellan 5300 och 7800 missbrukare av tung narkotika i Huvudstadsregionen, vilket är omkring 40 procent av samtliga dylika missbrukare i hela landet. Rusmedelmissbruket samt andra problem med beroende, är ett stort problemkomplex och därmed en stor utmaning för den nuvarande missbrukarvården. Problempunkterna är många, t.ex. följdverkningarna av ökat alkoholmissbruk, de begränsade resurserna för akutvård och avvänjning och för de opiatberoendes ersättande vård och stödservice, samt bedömningen av missbrukarnas vårdbehov och hänvisningen till vård.

Åldringsservicen anlitas mindre

År 1999 bodde 63 procent av över 75-åringarna i Helsingfors hemma utan att behöva eller få åldringsservice av socialväsendet. År 2003 hade andelen vuxit till 69 procent. Andelen 75 år fyllda som fick hemservice har minskat i och med att man numera riktar in vården mera på de åldringar som är i så dåligt skick att de behöver mycket vård. Även antalet klienter vid dagverksamhetsenheterna och kvartersstugorna har minskat med ca. 40 procent.

Kostnaderna för åldringsvård har de senaste åren stigit märkbart i och med att antalet åldringar ökat. Dessutom är åldringarna i allt sämre skick då de tas in i anstalts- och boendeservicen, och behöver därför mångsidigare och dyrare vård. År 1999 utgjorde åldringsvårdens driftsutgifter 18,4 procent av Socialverkets sammanlagda driftsutgifter, och år 2003 drygt 20 procent. För att hålla kostnaderna nere försöker man öka öppenvården. Flera utvecklingsprogram har inletts i detta syfte.

Helsingforsbornas hälsotillstånd och tillgången till hälsoservice

År 2003 hade på fem år en minskning till 41 procent skett i täckningsgraden, dvs. andelen helsingforsbor som under året besökt läkare inom den kommunala öppensjukvården. Hemsjukvårdens täckningsgrad hade i enlighet med målsättningen vuxit från 18,5 till 20 procent av över 75-åringarna, samtidigt som den långvariga sjukhusvården i enlighet med målsättningen minskat från 5 till 3 procent.

Kostnaderna för hälsoväsendet högst i landet

I en jämförelse mellan kostnaderna per invånare för hälsovårdsväsendet i de stora städerna placerade sig Helsingfors högst. Men stegringen i hälsovårdskostnader avstannade år 2003.

Skolbarnens hälsa förbättrats

Enligt en enkät om skolhälsovården förbättrades barns och ungas omdömen om sin egen hälsa något åren 2000-2004. Flickor upplever klart oftare än pojkar olika symptom såsom huvudvärk, värk i nacke och skuldror eller trötthet. En sjättedel av högstadiееleverna och en femtedel av gymnasisterna upplevde sitt hälsotillstånd som medelmåttigt eller dåligt. Bland eleverna vid yrkesläroanstalter upplevde tre fjärdedelar att de var friska och mådde bra.

Mindre behov av specialistsjukvård för barn, större av ungdomspsykiatri

Antalet besök inom specialistsjukvården för barn har minskat. Barnpsykiatrien anlitas årligen av ca. 700 barn. Besöken och vårddagarna inom ungdomspsykiatrien mer än fördubblades från 9 000 år 1999 till 21 000 år 2003.

De vuxna i huvudsak friska

Enkäten gav vid handen att vuxna helsingforsbor överlag upplever sig rätt friska. 70 procent av enkätsvararna upplevde både sin själsliga och kroppsliga hälsa som god. Fysiskt dåligt mådde 11 procent och psykiskt dåligt 7 procent.

Rätt friska åldringar inom öppensjukvården

Bland 75 år fyllda helsingforsbor har ca. 65 procent årligen besökt läkarmottagning inom öppensjukvården. Denna grupp åldringar har i medeltal haft bara tre läkarbesök per år, och är alltså som helhet ganska kry. I flera år redan har antalet åldringsbesök vid hälsocentralerna varit på ungefär samma nivå.

40 procent i dåligt skick bland de äldre inom hemsjukvården

Enligt den enkät som år 2001 gjordes bland hemvårdens klienter i Helsingfors upplevde 13 procent sin hälsa som mycket eller ganska god, 48 procent som någorlunda och 39 som ganska eller mycket dålig. Bara en procent av enkätsvararna var handlingsoförmögna. Fyra procent hade helt obehindrad verksamhetsförmåga.

Mindre långtidsvård

Antalet patienter och vårddagar inom långtidsvården på hälsocentralnivå minskade åren 1999-2003: från 3 600 patienter per år till 2 500 och från 660 000 vårddagar till 530 000.

Invandrarnas hälsa förhållandevis god

Invandrarna hade lite mera av olika slags symptom och lite sämre tänder än finländarna i gemen. Trots det upplevde invandrarna sin egen hälsa som nästan lika god eller lite bättre än finländarna. Bland de invandrare som undersökts var somalierna friskast och ryssar och estländare i sämsta skicket. De två sistnämnda nationaliteterna hade också mest symptom av olika slag, kroniska sjukdomar och problem med tänderna. Ett oroväckande drag i invandrarnas hälsa är en allmän nedstämdhet och sömnlöshet.

Svårare att komma in på hälsovård

De senaste åren har det blivit svårare att komma in på läkarmottagning inom den öppna sjukvården. År 1999 varierade medianen för väntetiden till tidsbeställd läkarmottagning mellan tre och nio dagar beroende på stordistrikt. År 2003 varierade den mellan 10 och 30 dagar. År 2003 blev 42 procent av dem som besökt akutläkarmottagning undersökta redan samma dag. Samma år var andelen tidsbeställningssamtal som lett till bokning 51 procent. Till tandvården minskade däremot väntetiderna, och i medeltal 38 procent av patienterna fick vård på mindre än två veckor.

Antalet patienter som köade för specialsjukvård växte år 2003. I december 2003 stod sammanlagt 1 030 fler personer än ett år tidigare i kö till Helsingfors universitets centralsjukhus. Väntetiden till ögonmedicin och kirurgi översteg sex månader för över hälften av dem som sökte sådan vård. För att förkorta köerna köpte staden operationer av utomstående för 1,6 miljoner euro.

Belåtenhet med hälsoservicen

Vid slutet av år 2002 var helsingforsbornas omdömen om hälsoservicen överlag fördelaktiga. 81 procent av enkätsvararna var nöjda med stadens hälso tjänster.

Utbildning och inlärningsresultat

Färre grundskolelever, växande efterfrågan på yrkesutbildning

Förutom de skolor och läroinrättningar staden själv håller i Helsingfors finns många skolor och läroinrättningar upprätthållna av privata instanser eller av staten. Stadens andel av utbudet var omkring 80 procent inom den grundläggande utbildningen, ca. 60 procent inom gymnasieutbildningen och strax under hälften inom yrkesläroanstalterna.

År 2004 gick nästan 60 000 elever eller studerande vid de skolor som hölls av staden. Antalet grundskolelever började minska år 2003, men vid gymnasierna och yrkesläroanstalterna fortsatte elevantalen öka. Starkast har ökningen varit vid yrkesläroanstalterna, där eleverna under den nu utgångna fullmäktigperioden ökade med 1 100, dvs. nästan en fjärdedel.

Resurserna fortfarande goda jämfört med övriga stora städer

I början av fullmäktigperioden steg utbildningsväsendets kostnader per elev snabbare än den allmänna kostnadsutvecklingen beroende bl.a. på betydande satsningar i utvecklande av elevvård och specialundervisning. Men år 2002 avstannade kostnadernas reella stegring, och sedan dess har kostnaderna per elev i Helsingfors närmast sig medeltalet för de fem största städerna i landet. Trots det använde Helsingfors år 2003 fortfarande mest pengar per elev inom den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen samt lärogrenen för turism och kosthushållning inom yrkesundervisningen.

Undervisning åt utsocknes och invandrare

Andelen utsocknes elever har fortsatt växa något vid gymnasierna i Helsingfors. Medan den år 1989 var 16 procent hade den år 2002 hunnit växa till 24 procent.

Även antalet elever med främmande hemspråk växer. Vid daggymnasierna i Helsingfors hade nästan fem procent av eleverna annat hemspråk än finska eller svenska. Andelen varierar starkt beroende på stadsdel.

Studier efter grundskolan

Största delen av dem som gått ut grundskolan fortsätter vid gymnasium eller yrkesläroanstalt. Ändå blev 17 procent av 16-18-åringarna utan sådan utbildning år 2002. Trots att en del av denna grupp får arbete och/eller börjar studera senare utgör den en utmaning för Helsingfors i synnerhet av den orsaken att arbetsuppgifterna i framtiden kommer att förutsätta allt större specialisering och högre yrkesutbildning. Enligt många undersökningar korrelerar utebliven utbildning efter grundskolan med ökad risk för social utslagning.

Utbud och nyttjande av kulturtjänster

Mångsidigt kulturutbud för helsingforsborna

De bland stadens förvaltningar som i huvudsak ansvarar för kulturen är Kulturcentralen, Stadsteatern, Stadsorkestern, Konstmuseet, Stadsmuseet och Stadsbiblioteket. Kulturcentralen har till uppgift att skapa ett fördelaktigt klimat och förutsättningar för idkande och upplevande av konst och kultur i Helsingfors. Den tillhandahåller lokaler för uppträdande och skapande arbete åt konstnärsgrupper, stöder kulturevenemang och föranstaltar konstfostran och eget kulturutbud.

Konstfostran och undervisning

Undervisningen i konstämnen utgör en betydande del av arbetar- och medborgarinstitutens kursutbud. År 2003 gick var femte elev vid Finska arbetarinstitutet på kurs i bildkonst eller musik. Svenska arbetarinstitutet Arbis ordnade 113 kurser i konst och hantverk, med sammanlagt 1 400 deltagare.

Rekordartat biblioteksanlitande

En Eurostatjämförelse gjord år 2004 mellan storstäderna i EU15-länder visar att helsingforsborna i många avseenden ligger nära medeltalet för kulturkonsumtion i huvudstäderna. Undantaget är biblioteksservicen, där Helsingfors ligger klart i topp i Europa. I övrigt hade Helsingfors något mindre utbud av olika kulturbegivenheter än medeltalet för huvudstäderna.

Helsingforsborna nöjda med kulturlokalerna

Eurostat och Europeiska Unionens Huvudavdelning för regional politik har medelst en telefonintervju låtit sondera kulturkonsumenternas åsikter om kulturservicen i deras egen stad. I Helsingfors var andelen belåtna svarare kännbart större än medeltalet. Inte mindre än 96 procent var nöjda med kulturfaciliteterna och 97 procent med biografteatrarna.

Tabeller som ingår i den fullständiga finskspråkiga versionen

	sida
Tabell 2.1.1. Helsingfors stads skatteinkomster och statsandelar 2001-2004 (miljoner €)	12
Tabell 2.1.2. Sysselsättningsåtgärder i Helsingfors och deltagandet i dem år 2003	17
Tabell 2.2.1. Befolkningens utbildningsnivå i Huvudstadsregionens kommuner och hela landet 31.12.2002	19
Tabell 2.2.2. Befolkningens utbildningsnivå enligt ålder och kön i Helsingfors 2002	19
Tabell 2.2.3. Utländska medborgare enligt nationalitet, samt invandrare enligt modersmål i Helsingfors 2004 (de 10 största grupperna)	20
Tabell 2.3.1. Bostadshushållens statsskattepliktiga inkomster i Helsingfors 1998-2002	21
Tabell 2.3.2. Andelen och antalet helsingforsbor inom olika inkomstklasser år 2002	21
Tabell 2.3.3. Bostadshushållens inkomster per person 2000-2002	22
Tabell 2.4.1. Bostadsbeståndet enligt antalet rum (inkl. kök) 1 januari 1999-2004	23
Tabell 2.4.2. Bostadsbeståndet enligt antalet rum (inkl. kök) och upplåtelseform 1 jan. 2004	23
Tabell 2.4.3. Boendetrymme (kvm/person) i Helsingfors 1999-2003	23
Tabell 2.4.4. Skuldfria kvadratmeterpriser på begagnade bostäder enligt typ av hus och lägenhet i Helsingfors 1996-2003 och i jämförda områden 2003	25
Tabell 3.1.1. Prognostiserad befolkningsförändring åldersgruppsvis i stordistriktet 2004-2007	27
Tabell 3.4.1. Kulturutbud i EU-ländernas huvudstäder år 2001	39
Tabell 3.4.2. Invånarnas belåtenhet med vissa tjänster i EU-ländernas huvudstäder år 2004	39
Tabell 3.4.3. Nyttjandet av kulturservice i europeiska storstäder år 2001	40
Tabell 3.5.1. EU15-huvudstäderna år 2001	42
Tabell 3.5.2. Åsikter om det egna grannskapet och servicenivån i europeiska storstäder 2004	43
Tabell 4.1.1. Socialverkets utgifter per invånare 1999-2003	45
Tabell 4.1.2. Barn som vårdats inom dagvården resp. hemma 1999 och 2003	46
Tabell 4.1.3. Barn som fått kommunens egen resp. köpt dagvård, enligt ålder 1999 och 2003	46
Tabell 4.1.4. Barn inom den kommunala heldags- resp. halvdagsvården	46
Tabell 4.1.5. Modersmålen bland barnen inom den kommunala dagvården	46
Tabell 4.1.6. Familjerådgivningarnas klienter åren 1999-2003	47

Tabell 4.1.7. Barn och unga inom barnskyddet 1999 och 2003	47
Tabell 4.1.8. De sex vanligaste orsakerna till behov av barnskyddets tjänster år 2003	48
Tabell 4.1.9. Uppgifter om utkomststödstagarna i de fem största städerna 1999 och 2003	49
Tabell 4.1.10. Utkomststödstagarnas huvudsakliga inkomstkälla enligt ålder i november 2003	50
Tabell 4.1.11. Antalet klienter inom handikappservicen i Helsingfors 1999 och 2003	51
Tabell 4.1.12. Antalet utvecklingsstörda klienter 1999 och 2003	52
Tabell 4.1.13. Missbrukarvårdens klienter 1999 och 2003, stadens egen resp. köpt service	53
Tabell 4.1.14. 75 år fyllda helsingforsbor som fått service för äldre	54
Tabell 4.2.1. Hälsocentralernas services täckningsgrad 1999-2003	57
Tabell 4.2.2. Kostnaderna för hälsovården i Helsingfors 1999-2003	57
Tabell 4.2.3. Hälsovårdens prestationer 2000-2003	58
Tabell 4.2.4. Vanligaste dödsorsakerna bland helsingforsbor, medeltal för åren 1999-2002	59
Tabell 4.2.5. Nyttjande av bashälsovård bland 0-14-åringar i Helsingfors 2003	59
Tabell 4.2.6. Nyttjande av bashälsovård bland 15-74-åringar i Helsingfors 2003	61
Tabell 4.2.7. Nyttjande av bashälsovård bland 75 år fyllda i Helsingfors 2003	62
Tabell 4.2.8. Antalet bäddplatser vid Hälsocentralens sjukhus 1999-2003	63
Tabell 4.2.9. Antalet personer som köade för specialistsjukvård i december 2002 och 2003	65
Tabell 4.3.1. Mängden utbildningsservice tillhandahållen av staden inom den grundläggande utbildningen och andra stadiets utbildning åren 1999 och 2004	67
Tabell 4.3.2. Kostnader per elev/studerande vid stadens grundskolor, gymnasier och yrkesläroanstalter	67
Tabell 4.3.3. Nybörjarplatser, studerande och avlagda examina inom de olika utbildningsgrenarna vid yrkeshögskolorna i Helsingfors år 2003	70
Tabell 4.3.4. Medborgar- och arbetarinstitutets verksamhet 1999-2002	72
Bilagetabell 1. Välfärdsindikatorer i distrikten	84
Bilagetabell 2. Helsingfors stads ämbetsverks inkomster och utgifter samt de största välfärdsserviceproducenternas andel av dem	85

Figurer som ingår i den fullständiga finskspråkiga versionen

Figur 2.1.1. Helsingfors stads skatteinkomster 2000-2004 (miljoner €)	sida 11
Figur 2.1.2. Helsingfors stads affärsverks årsbidrag 2000-2004 (miljoner €)	11
Figur 2.1.3. Sysselsatt arbetskraft i Helsingforsregionen och övriga Finland samt avverkade arbetstimmar i Helsingforsregionen 2001/I – 2004/III, glidande årsmedeltal (index, 2001/I = 100)	13
Figur 2.1.4. Helsingforsregionens andel av jobben i Finland inom vissa branscher 2002	13
Figur 2.1.5. Sysselsättningsgraden i Helsingfors, Helsingforsregionen och hela landet, glidande årsmedeltal 1999-2004/III	15
Figur 2.1.6. Antal arbetslösa i Helsingfors i november 2000-2004 (index, november 2000 = 100)	16
Figur 2.1.7. Förändring i arbetslöshetsgraden i Helsingfors olika distrikt 2000-2004 uttryckt i procentenheter	17
Figur 2.2.1. Antal barn, personer i arbetsför ålder, samt åldringar i Helsingfors 1.1.1990-2004, jämte prognos fram till år 2013	18
Figur 2.2.2. Demografisk försörjningskvot (= under 15-åringar plus över 65-åringar genom 15-64-åringarna) i Helsingfors, övriga Helsingforsregionen och hela landet 31.12.1990-2003 jämte prognos för 2004-2030	18
Figur 2.2.3. Antal bostadshushåll med över 65-årig referensperson i Helsingfors 2004	19
Figur 2.2.4. Utländska medborgare och utomlands födda finl. medborgare 1.1.1990-2004	20
Figur 2.3.1. Inkomsttagarnas arbets- och kapitalinkomster i Helsingfors och hela landet 1998-2002	
Figur 2.3.2. Helsingforsbornas statsskattepliktiga inkomster enligt ålder och kön	22
Figur 2.4.1. Andelen trångbodda bland bostadshushåll med över två personer i de stora städerna och hela landet 2003	24
Figur 2.4.2. Antalet hemmaboende barn i Helsingfors och övriga Finland 1990-2003	24
Figur 2.4.3. Hyresstegringen i Helsingfors och jämförda områden 1999-2003 (1999 = 100)	26
Figur 2.4.4. Antal sökande och andelen antagna till Helsingfors stads hyresbostäder, enligt behovsorsak 1999-2003	26
Figur 3.2.1. Nya jobb, bortfallet och förändringen inom olika yrkesblock i Helsingforsregionen 2000-2015	28
Figur 3.2.2. Arbetsuppgifter enligt kvalifikationsnivå i Helsingforsregionen 1975-2015	29
Figur 3.2.3. Tillgången till arbetskraft i Helsingforsregionen fram till 2015; grundkalkyl	29

Figur 3.3.1. Brott mot liv och hälsa per 10 000 invånare i Helsingfors åren 1986-2003	31
Figur 3.3.2. Egendomsbrott per 10 000 invånare i Helsingfors åren 1986-2003	31
Figur 3.3.3. Brott mot liv och hälsa per 10 000 invånare i de stora städerna 2003	32
Figur 3.3.4. Andelen personer som känt sig otrygga eller ganska otrygga i sitt grannskap, distriktsvis 2003	32
Figur 3.3.5. Statsskattepliktiga inkomster per person i de 15 delområden där inkomsterna var högst resp. lägst 1998-2002	33
Figur 3.3.6. Andelen 20-44-åringar med enbart grundläggande utbildning i de tio områden där utbildningsnivån var högst resp. lägst 2000-2004	35
Figur 3.3.7. Arbetslöshetsgraden (%) i de 15 delområden där inkomsterna var högst resp. lägst 2000-2003	35
Figur 3.3.8. Andelen utkomststödtagare i de tio områden där utbildningsnivån var högst resp. lägst 2000-2003	36
Figur 3.3.9. Förändring i bostädernas medelpris (%) i de 15 delområden där priserna var högst resp. lägst 2000-2003 (fritt finansierade begagnade aktielägenheter)	37
Figur 4.1.1. Antal klienter inom socialservicen åren 1999 och 2003	45
Figur 4.2.1. Väntad medellivslängd för nyfödda flickor och pojkar i Helsingfors 1968-2003	58
Figur 4.2.2. Dödsfallsbenägenheten bland män av olika ålder 1990 och 2003	58
Figur 4.2.3. Nyttjandet av hälsoservice för barn och unga 2000-2003 (index, 2000 = 100)	60
Figur 4.2.4. 0-19-åringar som anlitat privat läkare och som haft rätt till specialersatta läkemedel (index 2000 = 100)	60
Figur 4.2.5. 15-74-åringar som klienter hos hälsoservicen 2000-2003 (index, 2000 = 100)	61
Figur 4.2.6. 20-74-åringar som anlitat privat läkare och som haft rätt till specialersatta läkemedel (index 2000 = 100)	61
Figur 4.2.7. Över 75-åringar som klienter hos hälsoservicen 2000-2003 (index, 2000 = 100)	62
Figur 4.2.8. Över 75-åringar som anlitat privat läkare och som haft rätt till specialersatta läkemedel (index 2000 = 100)	62
Figur 4.2.9. Medianen för kötiden (dagar) till läkarmottagning inom öppenvården vid de olika hälsocentralerna åren 1999-2003	64
Figur 4.2.10. Andelen personer som fått tandvård inom mindre än två veckor vid de olika hälsocentralerna åren 2001-2003	64
Figur 4.2.11. Andel personer som fått svar då de ringt upp tidsbeställningen vid de olika hälsocentralerna åren 2002-2003	65
Figur 4.2.12. Klienternas belåtenhet med den öppna sjukvården i Helsingfors åren 1999 och 2002 samt i åtta övriga stora städer år 2000	65

Figur 4.3.1. Övergång till vidare studier, arbetsliv el. dyl. år 2002 bland dem som gått ut grundskolan eller avlagt studentexamen samma år (procentandelar) 68

Innehållsförteckning för den fullständiga finskspråkiga versionen *Hyvinvointi Helsingissä*

FÖRORD

UTMANINGAR OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR VÄLFÄRDEN I HELSINGFORS

1. INLEDNING

2. VÄLFÄRDSRESURSERNA

2.1 Ekonomi och sysselsättning i Helsingfors och Helsingforsregionen

Kommunalekonomin

Helsingforsregionen inför år 2008 – förändring och förnyelse

Arbetslöshet och sysselsättningsåtgärder

2.2 Befolkningsstrukturens förändring på 2000-talet

Befolkningens ålders- och familjestruktur samt utbildningsnivå

Invandrarna i Helsingfors

2.3 Helsingforsbornas inkomstutveckling

2.4 Boendeförhållanden

3. ÖVRIGA VÄLFÄRDSDIMENSIONER

3.1 Befolkningsprognos fram till år 2020

3.2 Förutseende av behovet av arbetskraft och utbildning fram till år 2015

3.3 Välfärden i olika delar av Helsingfors

Trivsel i Förortsprojektets stadsdelar

Tryggheten i Helsingfors och övriga stora städer

Social enhetlighet versus lokal differentiering

3.4 Kulturutbudet

3.5 Helsingforsbornas välfärd i internationell jämförelse

4. VÄLFÄRDSSERVICEN OCH DESS NYTTJANDE

4.1 Socialservice

för barnfamiljer

för vuxna

för åldringar

4.2 Helsingforsbornas hälsotillstånd och hälsoservice

Medellivslängd

Barns och ungas hälsa

Vuxnas hälsa

Invandrarnas hälsa

Hälsovårdens funktionalitet i Helsingfors

4.3 Utbildning och inläring i Helsingfors

Grundskola och yrkesutbildning

Yrkeshögskolor

Medborgar- och arbetarinstitut

5. VÄLFÄRDEN I HELSINGFORS – PLOCK UR RÖNEN (ingår i föreliggande svenska version)

5.1 Välfärdens resurser och utgångspunkter

5.2 Service, servicenyttjande och upplevd välmåga